70 DE ANI DE LA ÎNCEPUTUL COLECTIVIZĂRII AGRICULTURII – CU PRIVIRE ASUPRA PĂRȚII DE SUD A BUCOVINEI

MARIAN OLARU

70 Years since the Beginning of Collectivisation of Agriculture – with Reference to the Southern Part of Bukovina

(*Abstract*)[*]

This article presents the main features of the collectivisation process in Romania, started 70 years ago, with reference to the southern part of Bukovina. The events of July and August 1949 in Suceava County highlight the resistance of peasantry to the establishment of Soviet economic, social and ritual order in Bukovina and Romania, coming under the domination of the USSR. The events of July-August 1949 from Rogojesti, Calafindești, Frătăuții Noi, Milișăuți, Bălăceana and Stroiești are relevant for the heroic resistance of the Romanian peasants.

Keywords: Bukovina, collectivisation, Romanian Workers' Party, repression, Security, Militia.

Anul acesta s-au împlinit 70 de ani de la începutul procesului de colectivizare a agriculturii. Plenara C.C. al P.M.R., din 3–5 martie 1949, hotăra „transformarea socialistă a agriculturii". În fapt era o continuare a confiscărilor, naționalizărilor sau exproprierilor care începuseră din anul 1945. Principalul obiectiv al politicii guvernului democrat-popular a fost transformarea cetățeanului în salariat, dependent de stat, prin eliminarea oricăror posibilități de a obține venituri din surse particulare[1]. Cum majoritatea populației țării era formată din țărani, adică peste 75% (12 milioane din 16 milioane de locuitori, dintre care marea majoritate cu proprietăți de până la 10 ha), controlul pe care îl putea exercita Partidul Comunist asupra societății era restrâns. Așa cum sublinia Jean-Francois Soulet, comuniștii nu urmăreau doar

[*] Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

[1] Dinu C. Giurescu, „Epoca Gheorghe Gheorghiu-Dej", în *Istoria românilor*, vol. X, *România în anii 1948–1989*, Dinu C. Giurescu (coord.), București, Editura Enciclopedică, 2013.

Analele Bucovinei, **XXVI**, *2* (53), p. 357–369, Rădăuți – Bucureşti, 2019

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

exproprierea pământurilor sau simpla reformă agrară, care ar fi însemnat luarea pământurilor de la cei bogați și împărțirea lor la cei săraci, ci „eliminarea fățișă din noua ordine socială a țărănimii tradiționale”[2].

În Estul Europei, țărănimea era cel mai important grup social, dar și cel mai legat de tradiții. De aceea, instaurarea ordinii comuniste în Estul Europei și în Asia a scos în evidență vitalitatea structurilor „primare”: familii, clanuri, entități rurale, solidarități interetnice și religioase[3]. Cum URSS-ul și Rusia Sovietică ofereau exemplul de urmat în această chestiune, preocuparea pentru cuprinderea în categorii sociale a reprezentat o prioritate pentru doctrinarii regimului comunist. Astfel, Mao Zedong, în lucrarea publicată în 1933, cu titlul *Cum se determină apartenența la clasă la țară*, oferea o schemă de diferențiere pornind de la mărimea suprafeței agrare deținută de țărani, tot astfel și Truong Chinch și Vo Nguyên Giap, în 1936, au stabilit o clasificare în patru grupe: proprietarii funciari rentieri, țăranii bogați care își exploatau direct o parte a pământurilor lor, țăranii mijlocași ce își munceau singuri întreaga proprietate și țăranii săraci fără pământ[4]. La fel au procedat și comuniștii români când i-au împărțit pe țărani în: muncitori agricoli (2,5%), țărani săraci (57%, care posedau 1/2 din mijlocele de producție din țară și produceau 3/5 din cantitatea de cereale marfă a României), țărani mijlocași (34%) și chiaburi (5,5%)[5]. Potrivit cifrelor publicate de „Rezoluția C.C. al P.M.R.”, în urma reformei agrare, țăranii cu proprietăți de până la 3 ha dețineau 34,1% din suprafața agricolă a țării (4,313 mil. gospodării cu 4,938 mil. ha), cei cu proprietăți cu suprafețe cuprinse între 3 și 10 ha dețineau 51,4% (adică 1,061 mil. gospodării cu 7,49 mil. ha), proprietățile cuprinse între 10 și 50 ha reprezentau 12,5% și erau 103 000 de gospodării (1,779 mil. ha) și cu suprafețe de peste 50 ha erau 15200 de gospodării cu 2,2% (326700 ha). După cum se observă, între cifrele utilizate în mod propagandistic și realitate exista o mare diferență[6] și acesta pentru a justifica lupta de clasă. În fapt războiul declanșat împotriva țărănimii era „esențial pentru a obține o economie complet controlabilă”[7].

Cercetând colectivizarea agriculturii în Europa de Est, Nigel Swain descoperea patru mari tipuri de agricultură socialistă: 1) modelul stalinist, care a funcționat România și Albania; 2) modelul neostalinist care a funcționat în Cehoslovacia, Bulgaria și Germania de Est; 3) modelul mixt, care a fost aplicat în Ungaria și 4) modelul colectivizării incomplete sau abandonate, care a fost aplicat în Polonia

[2] Jean-Francois Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, traducere de Silvia Albișteanu și Ana Zbarcea, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 42.

[3] *Ibidem*, p. 41.

[4] *Ibidem*, p. 42.

[5] Dorin-Liviu Bîtfoi, *Așa s-a născut omul nou: în România anilor ’50*, București, Editura Compania, 2012, p. 102.

[6] Dinu C. Giurescu, *op. cit*., p. 73.

[7] Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 146.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

și Iugoslavia[8]. Comuniștii priveau țărănimea, care forma marea majoritate a populației a României, drept „un colos cu picioare de lut”[9] care urma să fie supus la momentul cuvenit. De aceea, înfăptuirea reformei agrare din 1945 a însemnat o primă etapă în împlinirea planului lor, aceea de neutralizare a țărănimii și reducerea ariei de influență a partidelor politice tradiționale românești. În anul 1946, guvernul Petru Groza a mai preocupat de propagandă și de falsificarea alegerilor decât de combaterea secetei și a efectelor acesteia, care au devenit mai evidente în toamna lui 1946 și iarna lui 1947. Atunci, sute de mii de români, mai ales din Moldova, au avut de suferit de foamete și mulți au plătit cu viața. Ghidându-se după „învățăturile” leniniste, mai întâi au desființat moșierimea care întruchipa cel mai important impediment în comunizarea satelor. Apoi, pentru „transformarea socialistă a agriculturii” s-au folosit de „alianța dintre muncitori și țărani”, având ca model lozinca lui Lenin: „sprijină-te pe sărăcime, organizează o alianță trainică cu țăranul mijlocaș, nu înceta nicio clipă lupta împotriva chiaburimii”[10]. În fapt, delimitarea dintre chiaburi și țăranii mijlocași nu a fost una clară. De aceea, țăranii mijlocași care refuzau înscrierea în „colectivă” erau înscriși în categoria „dușmani ai poporului” și aveau să suporte „rigorile” ordinii de tip bolșevic. În foarte multe cazuri, nici țărănii săraci nu a acceptat de bunăvoie modelul colectivist de agricultură. Ba dimpotrivă, aceștia au fost cei care în număr mare au luat parte la răscoale și răzmeriţe îndreptate împotriva cotelor, întovărășirilor și a constituirii „colectivelor”. În aceste condiții, cei vinovați au fost tot chiaburii, moșierii sau „elementele reacționare” care i-au instigat pe aceștia, de aceea trebuia întărită „lupta de clasă”. În fapt, Plenara C.C. al P.M.R. din 3–5 martie 1949 a fost precedată de confiscarea proprietăților mai mari de 50 de ha, care mai rămăseseră după reforma din 1945, în noaptea de 1 spre 2 martie 1949. Atunci au fost evacuați 6 992 de „moșieri” (2 796 de familii) și 976 de administratori de moșii (519 familii)[11]. Aceasta a însemnat începutul unui adevărat „1907 socialist” – cum spunea Gheorghe Gheorghiu-Dej, ceea ce semăna fi „un război nedeclarat” țărănimii.

Debutul colectivizării agriculturii în România a fost marcat de o controversă la vârful elitei comuniste, care privea forma și fondul colectivizării. Pe de o parte, Gheorghe Gheorghiu-Dej se pronunțase pentru o formă mai puțin radicală, prin înființarea „întovărășirilor” sau a TOZ-rilor (denumire ce venea de la rusescul *tovarisci* – adică punerea în comun a pământurilor și păstrarea într-un anumit grad

[8] Cristina Pop, *Colectivizarea agriculturii. Distrugerea satului românesc, 1949–1962*, https://ro.historylapse.org/colectivizarea-agriculturii (19.05.2019).

[9] Victor Frunză, *Istoria comunismului în România*, ediția a IV-a, București, Editura „Victor Frunză”, 2006, p. 294.

[10] Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 74.

[11] *Ibidem*, p. 77. Dorin-Liviu Bîtfoi, *op. cit.*, p. 101, scrie că în urma aplicării Decretului 83, în noaptea de 1 spre 2 martie 1949, 15 000 de proprietari și-au pierdut prin confiscare bunurile de valoare, hainele, alimentele etc. Atunci, mulți proprietari au fost obligați să-și abandoneze proprietățile și apoi au fost deportați în condiții grele.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

a proprietății private) și Ana Pauker care cerea înființarea colhozurilor, după model sovietic[12]. Cei care au început „procesul de transformare socialistă a agriculturii" au fost comuniștii din „echipa exterioară" („moscoviții"), în frunte cu Ana Pauker și Vasile Luca[13]. Aceștia au aplicat metode diabolice, precum cea a cotelor obligatorii, însoțite de metode polițienești, fapt care denota slăbiciunea partidului și influența sa redusă în lumea satelor. Când a fost „demascat grupul antipartinic-fracționist", în anul 1952, a urmat o ușoară relaxare a acestor metode și au fost recunoscute abuzurile, mai ales pentru a fi folosite ca argument pentru înlăturarea celor care erau în competiție acerbă pentru putere la vârful PMR. Colectivizarea agriculturii nefiind oprită, ci doar ușor încetinită de teama revoltelor țărănești, timp în care după moartea lui Stalin „autohtonii" în frunte cu Dej și-au consolidat pozițiile în partid. În acest context, Biroul Politic al C.C. al P.M.R. din 4 septembrie 1952 a hotărât să fie ridicați „toți șefii de cuib", „chiaburii" sau cei aparținând „fostelor clase exploatatoare", „chiar dacă nu existau dovezi că desfășurau activitate dușmănoasă"[14]. Pentru exemplificare redăm datele prezentate de Nicoleta Ionescu-Gură care arăta că la 18 decembrie 1952, la Peninsula Valea Neagră erau internate administrativ 3228 de peroane, dintre care țăranii formau majoritatea: țărani săraci – 429, țărani mijlocași 862, chiaburi 589, muncitori 439, mici burghezi 572 şi burghezi 337. Pe categorii de vârstă repartiția celor 3228 de persoane era următoarea: persoane între 20 și 40 de ani erau 1897, persoane între 40 și 60 de ani erau 899 și peste 60 de ani erau 432 de persoane. Ceea ce înseamnă că persoanele active din punct de vedere economic formau majoritatea deținuților. Din punct de vedere politic, la nivelul de percepție al organelor de represiune, erau înregistrați ca fiind legionari 1716, țărăniști erau 488, liberali erau 462, 62 erau foști membri ai PSDI, 54 fuseseră membri ai PNC, 270 fuseseră polițiști și 1 881 erau înregistrați la alte partide[15].

Conform rezoluției amintitei plenare a C.C. al P.M.R., țăranii trebuiau să-și exprime liber consimțământul intrării în „colectivă". Însă, foarte multe au fost cazurile de abuzuri ale autorităților locale și centrale pentru a-i obliga pe țărani să intre în GAC-uri (denumirea inițială a colhozurilor românești) sau în „întovărășiri". Au fost numeroase cazurile de arestare, judecare, condamnare sau dislocare a țăranilor care nu au vrut să se supună politicii de colectivizare forțată, în fapt o confiscare a suprafețelor de pământ deținute de țărani. În acest fel, a fost declanșată o adevărată bătălie pentru distrugerea satului românesc, care a durat mai bine de un deceniu[16].

„Transformarea socialistă a agriculturii" a însemnat, în același timp, o presiune enormă exercitată asupra gospodăriilor țăranilor înstăriți care au fost obligați să dea

[12] *Ibidem*, p. 104.
[13] Victor Frunză, *op. cit*., p. 294.
[14] Nicoleta Ionescu-Gură, *Munca forțată din România în regimul comunist. Internările administrative din perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1948–1965)*, București, Editura Corint, [2017], p. 84.
[15] *Ibidem*, p. 85.
[16] Cristina Pop, *op. cit*..

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

către stat cote foarte mari. În felul acesta, criza economică şi alimentară generată de măsurile antieconomice ale comuniştilor români a fost atenuată de sistemul cotelor şi rechiziţionărilor de tot felul puse pe seama ţăranilor înstăriţi sau mijlocaşi. În acest context, surprinşi de fenomenul „deschiabririi" (unii dintre ţăranii supuşi sistemului cotelor excesive renunţau la pământurile lor), comuniştii români s-au opus acestuia, pentru că lipsa unei pături active şi productive priva statul comunist de importante resurse alimentare. În acelaşi timp, „politica de îngrădire" urmărea să scoată prin arestare, violenţe fizice şi abuzuri, tot cea ce se putea din gospodăria ţăranilor respectivi.

Din anul 1957, procesul violent de colectivizare a fost reluat, puşcăriile au devenit neîncăpătore, mulţi ţărani condamnaţi au fost puşi în libertate „pe termen", până când condamnatul era chemat să-şi ispăşească pedeapsa. În acelaşi timp, în multe locuri din ţară au avut loc răzmeriţe, în câteva cazuri „somităţile locale" au fost molestate sau omorâte, fapt care a determinat intervenţia în forţă a trupelor de securitate, ocuparea satelor şi arestarea „instigatorilor" şi a ţăranilor participanţi. Nu puţine au fost situaţiile în care ţăranii au adresat petiţii C.C. al P.M.R. sau lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, prin care reclamau abuzurile şi cereau restituirea pământurilor luate cu forţa în „colectivă". Aşa este cazul ţăranilor din Flămânzi (comună simbol pentru propaganda comunistă care a valorificat răscoala de la 1907 în scopuri propagandistice proprii)[17], care au cerut înapoierea pământurilor pe care le primiseră în urma reformei din 1945. Astfel, după ce satul tradiţional românesc a fost distrus şi zeci de mii de ţărani au fost arestaţi, închişi, deportaţi sau unii omorâţi, în 27–28 aprilie 1962, a avut loc sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naţionale, la care au fost „invitaţi" 11 000 de ţărani (număr egal cu cel al presupuselor victime ale răscoalei din 1907), în pavilionul de expoziţii de lângă „Casa Scânteii", care marca încheierea colectivizării agriculturii. „Sectorul socialist" cuprindea 90,7% din suprafaţa agricolă a ţării, iar 9,3% dintre suprafeţe nu au putut fi comasate în zonele de deal şi de munte şi au rămas în proprietatea ţăranilor. A urmat cea de a treia etapă a înstăpânirii statului comunist pe pământul ţăranilor, prin care întregul teritoriu, indiferent de destinaţia acestuia nu mai putea fi de drept proprietate individuală. Acest fapt a fost realizat prin lichidarea dreptului de succesiune, dacă moştenitorul legal nu-şi avea domiciliul în gospodăria respectivă. În felul acesta era naţionalizată întreaga suprafaţă de pământ a ţării, nu numai cea cu destinaţie agricolă. „Actualul partid comunist a fost mai stalinist decât staliniştii dintâi, naţionalizând tot pământul, nu numai cel cu destinaţie agricolă"[18]. Aşa „Ţara nu mai are ţărani. La rândul lor ţăranii nu mai au ţară, ci doar un domiciliu în mediul rural"[19] – scria Victor Frunză. Comparând datele din anul 1950 cu cele din 1962, la sfârşitul colectivizării, constatăm că în 1950 erau 362 de Gospodării Agricole de Stat (G.A.S.), 138 de Staţiuni de Maşini şi Tractoare (S.M.T.), 1 027 de Gospodării

[17] Victor Frunză, *op. cit*., p. 296.
[18] *Ibidem*, p. 297.
[19] *Ibidem*, p. 298.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

Agricole Colective (G.A.C.) și nicio „Întovărășire", iar în 1962 erau 597 G.A.S.-uri, S.M.T.-uri erau 250, G.A.C.-uri erau 5 398 și 1 317 „Întovărășiri". În anul 1962 erau 1,769 mil. ha în G.A.S.-uri, în G.A.C.-uri erau 9,084 mil. ha și lucrau 3,294 mil. familii[20]. La sfârșitul perioadei comuniste, când numărul peroanelor active în agricultură era de 3,06 milioane (27,9% dintre persoanele active economic, cu un număr însemnat de specialiști în domeniul agricol), după ce înregistrase importante creșteri în domeniile vegetal și al creșterilor de animale, agricultura românească a intrat în recesiune fapt care indica „epuizarea graduală a capacității de modernizare structurală a sectorului agricol și deci afundarea sa în criza economică generală ce a cuprins România socialistă din anii '80"[21].

Într-un context social și politic foarte tulbure, marcat de „un asalt fără precedent la adresa modului lor tradițional de viață"[22], bucovinenii ca și alți conaționali din Bihor, Arad (1949), Giurgiu (1950), Vrancea și Argeș (1960), Olt (1961) și Dâmbovița au resimțit acut instaurarea comunismului în România. Unii dintre ei au luat calea exilului extern, îndreptându-se către țările din Occident[23]. Alții, cunoscând „binefacerile" bolșevismului din perioada ocupației sovietice a părții de nord a Bucovinei sau când s-au aflat ca soldați ai Armatei Regale Române în războiul antisovietic, și-au lăsat gospodăriile și au ales să se stabilească în București și regiunea înconjurătoare capitalei sau să fugă spre Banat și Transilvania, cât mai departe de granița cu sovieticii. Mulți au fost deportați în Siberia, dacă ne referim la cei aflați în teritoriul reocupat de soviete, alții în Bărăgan sau la minele din estul Ucrainei (germanii și maghiarii supuși deportărilor din 1945). În fine, mulți bucovineni au ales să refugieze în păduri, să se alăture partizanilor pentru a lupta cu arma în mâini împotriva comuniștilor, cu speranța că „vin americanii!". Fuga unora dintre românii de la granița de est a României, determinată de pericolul sovietic, a fost dublată de măsurile represive ale „guvernului democrat-popular" care urmăreau instaurarea ordinii sovietice în România. În urma evenimentelor politice care au culminat cu falsificarea alegerilor din noiembrie 1946, la care s-au adăugat și efectele secetei din același an, mulți bucovineni s-au îndreptat spre regiunile din vestul țării, fapt confirmat de exemplu de un raport al oficialilor din Tomnatic, jud. Timiș, în care se consemna că datorită recoltei proaste, din anul 1946, zilnic soseau vagoane cu refugiați „fără acte în regulă" din partea de nord a Bucovinei și din Basarabia[24].

Analiza procesului de colectivizare a agriculturii în partea de sud a Bucovinei comportă câteva precizări și anume că regiunea Suceava avea în componența sa teritoriile de sud ale fostului ducat al Bucovinei și alte teritorii vecine acestuia, care

[20] Apud Ion Lăcustă, *1948–1952. Republica Populară și România*, București, Curtea Veche Publishing, 2005, p. 86.

[21] Bogdan Murgescu, *România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500–2010*), Iași, Editura Polirom, 2010, p. 369.

[22] Dorin Dobrincu, Constantin Iordachi (editori), *Țărănimea și puterea: procesul de colectivizarea agriculturii în România (1949–1962)*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 191.

[23] Dumitru Nimigeanu, *Însemnările unui țăran bucovinean deportat din Bucovina*, București, Editura Vestala, 2015.

[24] Dorin Dobrincu, Constantin Iordachi, *op. cit*., p. 218.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

fuseseră alăturate regiunii constituite în urma aplicării reformelor și legilor administrative din 1950, 1952 și 1960. Ultima dintre modificările administrative menționate a adus în componența regiunii Suceava și teritorii ale județului Botoșani. Partea de sud a Bucovinei are, din punct de vedere geografic, o anume specificitate ce este dată de prezența zonei montane și a unei întinse suprafețe ocupată de păduri (cca 53% din suprafață la nivelul anului 2018[25]). Județul Suceava, la nivelul anului 2011, avea o suprafață totală de 853 350 de ha, din care 347 862 ha erau terenuri agricole (180 621 ha erau arabile, 90 273 ha erau ocupate de pășuni, 73 960 ha de fânețe, livezile și pepinierele ocupau 2 379 ha), terenurile neagricole ocupau 507 488 ha, din care pădurile erau în suprafață de 453 749 ha[26]. Ceea ce înseamnă că procesul de colectivizarea a cuprins terenurile arabile ce urmau a fi mai ușor comasate în cooperative agricole de producție și care se găseau în zona de câmpie (aproximativ 40% din suprafața județului). În acest context, trebuie să amintim faptul că, la Plenara C.C. al P.M.R. din 3–5 martie 1949, unii liderii comuniști din România credeau că și la munte puteau fi constituite colhozuri, pentru că și acolo ar fi existat exploatarea omului de către om, dar ideea a fost respinsă pe motivul că acestea ar fi avut o rentabilitate redusă, fapt care ar fi compromis ideea colectivizării[27]. Pornind de la aceste considerente, putem înțelege de ce regiunea Suceava a fost ultima din țară care a încheiat colectivizarea, în martie 1962. În sensul celor arătate, D. Dobrincu crede că procesul de colectivizare s-a încheiat așa de târziu în regiunea menționată, pentru că: „țăranii au opus o puternică rezistență în fața colectivizării, mai ales în combinație cu speranța că regimul nu va dura; 2. interacțiunea redusă a țăranilor cu autoritățile și caracterul relativ slab al statului comunist în anii ’50; altfel spus posibilitățile reduse ale puterii de a-i determina pe săteni să intre în colectiv; 3. condițiile geografice nu favorizau o colectivizare de amploare pe ansamblul regiunii”[28] datorită prezenței unei întinse zone montane.

Într-o lume în care schimbările politicile și administrative de tip sovietic duceau spre neliniștea generală alimentată și de numeroase zvonuri, unele folosite ca modalități de manipulare sau dezinformare de către instituțiile specializate în supravegherea reacțiilor populației, colectivizarea agriculturii era măsura cea mai nepopulară în lumea satelor și nu doar a celor din Bucovina. Țăranii din această provincie s-au remarcat încă din vechime ca oameni demni, stăpâni ai propriului destin, cu gospodării care, cel puțin zona de deal și de munte, nu erau total dependente de agricultură (cel puțin una cerealieră), iar specificul geografic al zonei nu a putut

[25] https://sv.prefectura.mai.gov.ro/wp-content/uploads/sites/26/2019/03/Raport (2.06.2019).

[26] www.adrnordest.ro/user/file/pdr/aes/v3/9.agricultura.pdf (20.05.2019).

[27] *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al PMR*, vol. II, 1949, studiu introductiv: prof. univ. dr. Ioan Scurtu, București, 2003, p. 126. Al. Drăghici cerea în Plenara C.C. al P.M.R., din 3–5 martie 1949, să se înființeze cooperative în zonele cele mai fertile: „Pentru că, dacă, de exemplu, e să trecem la organizarea de gospodării colective acolo unde sunt cerințe mari, ca, de exemplu în regiuni muntoase unde ei cer acest lucru, pentru că oamenii într-adevăr n-au nimic – acolo n-au fost moșii de confiscat cu care să împroprietărim țărani, organizarea gospodăriilor colective în asemenea împrejurări n-ar face decât să compromită de la început o problemă atât de importantă”.

[28] Dorin Dobrincu, „Persuasiune și coerciție. Colectivizarea târzie în nordul Moldovei: cazul Darabani”, în Dorin Dobrincu, Constantin Iordachi, *op. cit*., p. 320.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

determina existența unor mari moșii cum erau în zona de câmpie. Cu toate acestea, în partea de sud a Bucovinei au existat unele proprietăți mai însemnate, ce ajungeau până la 500 de ha, cum au fost proprietatea „Iancu Roza Fischer" (ce se întindea pe teritoriul localităților Soloneț, Todirești și Părhăuți) și cea denumită „George Nicoliță Popovici" (ce cuprindea terenuri arabile din Costâna și Părhăuți)[29]. În același timp, mulți dintre bărbații din Bucovina lucrau la exploatarea lemnului din pădure, la întreținerea arboreturilor, ca angajați ai fierăstraielor mecanice de prelucrare a lemnului, la micile ateliere din lumea satelor bucovinene sau pur și simplu erau crescători de animale. Trecerea de la modelul tradițional de asociere liberă, la cel impus de „transformarea socialistă a agriculturii", îl desprindea pe țăranul bucovinean de rosturile sale tradiționale, îl înstrăina de pământ și lumea în care se născuse pentru a deveni un lucrător agricol, dependent de voința unei administrații ce nu avea o imagine prea bună, cel puțin cea de după 1945. De aceea, trecerea la „colectiv" sau la „colhoz" a fost rău primită și a determinat rezistența pasivă sau activă a bucovinenilor. Țăranii care participaseră ca soldați în războiul antisovietic au adus cu ei imaginea reală a lumii pe care voiau să creeze la noi comuniștii români[30], ajutați sau determinați de consilierii sovietici. De aceea, prosperitatea mult promisă prin campaniile propagandistice a atras foarte puțini dintre locuitorii satelor bucovinene, care cunoscuseră realitățile lumii sovietice și de la confrații lor din partea de nord a Bucovinei reveniți în trupul patriei, pentru scurt timp, între 22 iunie 1941 și începutul lunii aprilie 1944[31], unii dintre ei fugiți

[29] Adrian Constantin Rotar, „Începutul colectivizării în nordul Moldovei și Bucovina. Răscoalele țărănești și represiunea comunistă, 1949", în „Arhivele totalitarismului", nr. 1–2, 2016, p. 123–124.

[30] *Ibidem*, p. 125.

[31] Vasile Ilica, *Bucovina abandonată*, Oradea, Imprimeria de Vest, 2010, p. 121–123, arată că autoritățile sovietice instaurate în teritoriul ocupat al Bucovinei, în urma ultimatumurilor sovietice din iunie 1940, s-au grăbit să instaureze orânduirea bazată pe lupta de clasă, proprietatea comună și educația ateistă. Oamenii au fost separați în funcție de avere, iar țăranii care aveau mai mult de 3–4 ha de pământ erau considerați chiaburi, lor aplicându-li-se un regim special de teroare și izolare, pentru a distruge legăturile de rudenie și cele de solidaritate existente în mod tradițional în lumea satelor. Au fost expropriate toate proprietățile foștilor moșieri, burghezi și atelierele celor care foloseau mai mult de cinci muncitori. Au fost preluate la stat toate batozele, presele de ulei, atelierele de prelucrat fructe, lână, magazinele, depozitele en-gros, prăvăliile de la sate etc. A fost introdus un regim fiscal dur asupra proprietăților nenaționalizate pentru ruinarea acestora. Producătorii agricoli erau obligați să predea la stat cote obligatorii în bani și în natură, cu scopul de a-i determina pe țărani să intre în „întovărășiri agricole". Stalin dăduse ordin ca în teritoriile ocupate în 1940 de URSS să se colectivizeze agricultura în maximum doi ani, indiferent de sacrificii. Regimul fiscal era atât de dur încât chiaburilor care nu au reușit să-și plătească cotele le erau confiscate bunuri din casă, în contul datoriei către stat. Țăranii care nu erau chiaburi erau obligați și ei la cote foarte mari și neachitarea lor ducea la confiscarea întregii rezerve de cereale din gospodăriile acestora. Refuzul îndeplinirii obligațiilor era pedepsit cu etichetarea de „dușman al poporului" și deportarea în Siberia. De aceea, autorul concluziona: „Acest tratament de o duritate sălbatică ce s-a revărsat asupra satelor din Bucovina și Basarabia a găsit marea masă de țărani complet nepregătiți pentru a face față acestui terorism de stat" (p. 122). În afara cotelor excesive țăranii trebuiau să plătească impozitul agricol, impozitul pe animale, impozit pe atelaje, impozit pe clădiri, cote obligatorii de asigurare de stat pe clădiri și animale, împrumuturi obligatorii pentru stat prin cumpărare de titluri de împrumut, contribuții obligatorii pentru înzestrarea armatei, contribuții obligatorii pentru „Crucea Roșie" etc.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

din calea sovietelor în interiorul ţării, după trasarea graniţei din interiorul Bucovinei, în 1946. Metodele brutale folosite de sovietici, în fapt un adevărat război social purtat în partea de nord a Bucovinei (de către activişti, împuterniciţi ai statului sovietic, miliţieni, ofiţeri şi trupe NKVD), au fost folosite – la sfatul consilierilor sovietici (ce se aflau în România, încă din 1945, de la instalarea guvernului condus de Petru Groza) şi în România, respectiv în partea de sud a fostei Bucovine.

Situaţia economică a României a avut mult de suferit în urma celui de al Doilea Război Mondial. Distrugerile provocate şi pierderile umane de război s-au resimţit la nivelul fiecărei familii din ţară. La aceasta s-a adăugat şi obligaţia plăţii despăgubirilor de război, în produse, către URSS. Toate acestea au dus la impunerea sistemului colectărilor de produse de la populaţie, încă din 1945. Dar acest sistem a fost amplificat de autorităţile comuniste care au intervenit brutal prin instituirea sistemului cotelor, într-o economie în care intervenţionismul statului se făcea după modelul sovietic.

Revoltele care au avut loc în 1949, în partea de sud a Bucovinei, pe teritoriul actualului judeţ Suceava, au fost determinate de rezistenţa ţărănimii faţă de măsurile abuzive ale autorităţilor comuniste care au impus constituirea „ariilor", adică locul unde trebuiau depozitate cerealele netreierate, care urmau să fie supuse sistemului cotelor, care rămâneau fixe, indiferent de cantităţile recoltate. Era anul în care prima recoltă, de după Plenara C.C. al P.M.R. din 3–5 martie 1949, trebuia valorificată conform hotărârilor acesteia. În respectiva plenară, C. Pârvulescu arăta că ţăranii aveau să se opună colectivizării şi că trebuiau luate măsuri pentru prevenirea situaţiilor explozive. Evident era vorba de folosirea mijloacelor brutale de către nou înfiinţata Miliţie şi trupele speciale ale Securităţii.

Pentru a se opune cotelor împovărătoare, ţăranii au folosit diferite mijloace: au declarat suprafeţe mai mici sau un număr mai mic de animale decât aveau în realitate, au întârziat plata cotelor datorate, au provocat daune batozelor de treierat (ca în comuna Iacobeşti, jud. Suceava[32]) etc.

Aşa cum fusese planificat în Plenara C.C. al P.M.R. din 3–5 martie 1949, prin sate au fost trimişi activişti de încredere pentru a-i lămuri pe ţărani despre avantajele colectivizării. În 12 iunie 1949, în localitatea Roma din judeţul Botoşani, la sediul local al P.M.R. au fost chemaţi ţăranii pentru a-i lămuri despre nevoia comasării terenurilor, în vederea formării unui G.A.C. – fapt care a înfuriat mulţimea ce a reacţionat violent. Atunci, trupele de Securitate au ocupat punctele cheie din localitate şi, a doua zi, au arestat cam 20 de ţărani, ulterior condamnaţi la pedepse cuprinse între 10 şi 20 de ani de închisoare, între care: preotul Ioniţă, Dumitru Alexioaie, fraţii Ghiţă, Maria (văduvă cu doi copii rămaşi acasă), Ştefan, Dumitru Ciocan, Mihai Căpăţână, Grigore Călin, Ion Ursu, Dumitru Anuţă, Puiu Andriescu, Tiliuţă, Mihai Budeanu, Nica Anton, (decedat la Gherla) ş.a. Reţinem cazul lui Ilie Alexioaie, care s-a ascuns vreme de 22 de ani pentru a scăpa de autorităţile comuniste[33].

[32] Adrian Constantin Rotar, *op. cit.*, p. 128.
[33] *Ibidem*, p. 129.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

Evenimentele au început la 25 iulie 1949, în comuna Rogojești, aflată atunci în cuprinsul județului Suceava, când îndrumătorii P.M.R. au încercat să-i lămurească pe țărani să ridice carnetele de cote și să ducă grâul la arie. Au fost prezenți procurorul Văsescu Radu și „tovarășul" Ianciuc. În ziua de 31 iulie, duminica, a avut loc revolta țăranilor. Revolta a fost însoțită de strigarea unor lozinci precum: „Nu vrem colhoz ca în Rusia", „Au venit hoții să ne fure pâinea" sau „Afară cu bolșevicii", „Nu avem nevoie de autoritățile comuniste"[34]. Milițianul Gheorghe Vârgolici i-a amenințat pe localnicii cu pistolul, fapt care a determinat cursul violent al evenimentelor. Țăranii l-au molestat pe milițian, iar Securitatea a catalogat evenimentele ca fiind o „rebeliune". Au fost arestați: Vasile Cozlac, Eugen Semenciuc, Mihai Turceac, Nicolae Bores, Mihai Ceripanciuc, Constantin Ioanovici, Saveta Ivanciuc, Gheorghe Belinschi, Olimpia Ivanciuc, Leontina Curaciuc, Traian Semenciuc și Vasile Giuraniuc. Au fost dați dispăruți: Ștefan Semenciuc, Veronica Balean, Vasile Ceripanciuc, Elena Boiciuc, Vasile Haucă, Ioan Curiciuc, Gheorghe Maidaniuc și Vasile Curiciuc. Având în vedere că o parte dintre aceștia nu au fost găsiți nici după trei luni de zile, urmărirea lor a continuat mult după aceea.

În 21 iulie 1949, în localitatea Vorniceni din județul Dorohoi, evenimentele s-au repetat după același scenariu[35]. Unii dintre țărani au fost arestați și alții au dispărut imediat după revoltă.

Măsura constituirii ariilor pentru treieriș a fost întâmpinată cu ostilitate de către țăranii bucovineni, mai ales că în Bucovina în vremea treierișului cantitatea mare de precipitații putea compromite recolta[36]. Primele semne ale rezistenței țăranilor față de această măsură au apărut la Cândești, județul Rădăuți, când un membru al Comitetului Provizoriu al județului Rădăuți a venit în comună pentru a-i lămuri de necesitatea ariei, a fost întâmpinat cu ostilitate de un număr de 50–60 de țărani, la 21 iulie 1949. Aceștia erau hotărâți să nu ducă cerealele la arie „cu orice risc". Documentele de arhivă arată că atunci a fost descoperit și un manifest, scris de mână, care-i îndemna pe țărani să se ridice la luptă. Manifestul alcătuit în numele partizanilor, arăta că aceștia ar fi dat foc ariei, dacă țăranii ar fi dus cerealele acolo[37]. Atunci Comitetul Provizoriu al județului Rădăuți a împărțit teritoriul în sectoare de care se îngrijau activiști P.M.R. cu experiență, ajutați de fideli ai lor din administrație, școli sau justiție. Astfel de manifeste au fost găsite și la Siret, Milișăuți și Horodnic de Jos.

[34] *Ibidem*.
[35] *Ibidem*, p. 130–131.
[36] *Ibidem*.
[37] *Ibidem*, p. 132. „Frați creștini! Uniți-vă cu toții. Nu duceți munca voastră la arie că noi partizanii le dăm foc. Moartea comuniștilor e aproape. Mai răbdați câteva zile. Fraților! Puterea e în mâinile voastre, omorâți orice șarpe comunist care este înaintea voastră. Tăiați firele de telefoane, dați foc mașinilor care vin în satul vostru... minciuni. Ieșiți înaintea lor cu sape și topoare, omorâți... șarpele mincinos de comunist. Sfârșitul e lor e gata. Toți pe ei! Trăiască regele Mihai! Trăiască forța puternică de partizani din România! Ura!".

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

Arestarea, în 6 august 1949, lui Ilie Diaconescu, din Calafindești, care adusese acasă doi snopi (de orz sau de grâu) pentru a-i da la animale, a dus la arestarea acestuia de către Miliție și la revolta țăranilor în ziua următoare. Vrând să-l elibereze pe consăteanul lor, între țărani și milițieni s-au produs incidente soldate, după opinia căpitanului Neidman Gheorghe care a alcătuit referatul despre evenimentele din 6 august 1949, cu atacarea cu pietre a milițienilor[38]. Apoi, țăranii au tăiat linia telefonică, au tras clopotele la biserică pentru a-și alarma consătenii și au devastat sediul Comitetului Provizoriu din comună. „Instigatorul" a acestor evenimente, conform căpitanului Neidman, ar fi fost învățătorul Ion Băncescu, fost agronom epurat, membru al P.N.Ț.-Maniu. Au fost aduse două camioane cu milițieni care au deschis focul asupra țăranilor. Au fost omorâți prin împușcare Alexei Filon, Diaconescu Amfilohie, Caciur Vasile și Irimescu Dumitru, acesta din urmă a murit la spital. Au mai fost răniți Diaconescu Gheorghe, Maxim Florea, Ileana Havriș, Lauric Silvan[39]. Rudele celor împușcați au fost arestate și duse la Rădăuți, la Miliție, în același camion cu cei decedați. Morții de la Calafindești au fost îngropați într-un loc necunoscut în cimitirul din Rădăuți. Au mai fost arestați Diaconescu Tănase, Diaconescu Vasile, Diaconescu Minodora, Diaconescu Leonte, Diaconescu Zamfira (de 5 ani şi jumătate), Diaconescu Dumitru, Nuță Băncescu, Pamfil Ciobanu, Sava Lazurcă, Silvestru Lazurcă, Gheorghe Lauric, Gheorghe Holoca, Marchidan Lauric, Loghin Lauric, Filon Prepeliță, Vasile Popescu, Marcian Popovici. În 29 septembrie 1949 erau dați în urmărire alți șase locuitori din Calafindești: Ioan Băncescu, Casian Popovici, Vasile Popescu, Loghin Lavric, Gheorghe Holofca, Gheorghe Lavric. Mulți dintre cei enumerați au fost condamnați la ani grei de închisoare și alții au fost deportați în Dobrogea, unde au stat până în anul 1955.

În comuna Frătăuții Noi, Hilda Rotaru, care era șefa femeilor UFD-iste din Rădăuți, a fost trimisă să-i lămurească pe țărani să treiere cerealele la arie și să dea cotele impuse către Stat[40], nereușind să-i convingă pe țărani, care se plângeau că vor rămâne fără hrană, i-a îndemnat pe aceștia să mănânce „buruieni și urzicuțe" ca pe vremea foametei[41]. Moment care a determinat izbucnirea revoltei. Primarul comunei a chemat trupele de Miliție pentru a opri revolta, ofițerul de securitate, Karl Segal a deschis focul asupra țăranilor revoltați și a împușcat mortal patru săteni (toți tineri cu vârste între 17 și 27 de ani, unul dintre ei trecea întâmplător prin zonă, fără vreo legătură cu revolta). Au fost împușcați mortal: Davidean Ion, 17 ani, Andrișan Ion, 17 ani, Cuciurean Ilarion, 27 ani și Isopescu Vasile, 18 ani[42].

[38] Emil Ianuș, Ion Prelipcean, *op. cit.*, p. 281–282.

[39] *Ibidem*, p. 218, nu este menționat la răniți Ilie Silivan, care după cercetările autorilor ar fi Diaconescu Ilie a Simion, care a fost doar arestat și nu rănit, iar Maxim Florea este trecut ca Floarea Maxim.

[40] Autoritățile comuniste impuseseră, prin Decretul 306 și HCM 744 din 21 iulie 1949, ca morile să nu macine până ce țăranii nu prezentau adeverința de predare a cotelor.

[41] http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/rrevolte/docs (16.06.2019)

[42] Emil Ianuș, Ion Prelipcean, *op. cit.*, p. 289. Adrian Constantin Rotar, *op. cit.*, p. 133–134, scrie că au fost împușcați Ion Davidescu (și nu Davidean ca la Emil Ianuș și Ion Prelipcean?), Andrișan a Chițcu, Ilarion Irimescu și Vasile Isopescu. Apoi, autorul studiului menționat afirmă că ar mai fi fost omorâți prin împușcare Ion (Ilarion) Cuciureanu și Ion Ștreangă. Despre acest din urmă nume, Emil Ianuș și Ion Prelipcean scriau că era menționat greșit în rândul celor împușcați.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

La fel ca la Calafindești, nu se știe cu siguranță unde au fost îngropați morții de la Frătăuții Noi. Alții 20 de săteni au fost arestați, anchetați și închiși după aceea, iar familiile celor uciși au fost deportate. La anchetarea și torturarea țăranilor arestați în zona Rădăuți o contribuție importantă au avut-o alături de Karl Segal, cpt. Kantor, lt. Drobotă Frenkel, cpt. Mihai Rusu și un ofițer Dobrotă[43].

Starea de tensiune s-a manifestat în mai multe localități din partea de sud a Bucovinei, rezistența față de sistemul ariilor a fost menționat în localități ca: Grănicești, Verpolea, Milișăuți, Siret, Ruina, Horodnic de Sus și Bilca. În unele dintre acestea, Miliția sau Securitatea au tras în aer pentru intimidarea țăranilor, fără însă a se înregistra victime.

În 7 august 1949, primarul din Bălăceana i-a chemat pe săteni să le comunice despre legislația comunistă de constituire a ariei. Sătenii au refuzat cu putere ideea constituirii ariei. Un sătean s-a arătat favorabil ideii și în încăierarea iscată, milițienii au tras două focuri în aer. Au fost aduși peste 100 de milițieni, de la Suceava. Aceștia au deschis focul și un sătean, pe numele său Ion Doboș, a fost împușcat mortal. Au mai fost răniți: Dumitru Sasu, Dumitru a Mariții, Mihai Sasu, o femeie și Gheorghe Arcalean. Răniții au fost ținuți sub stare de arest câteva săptămâni și la eliberare au semnat o declarație prin care se angajau „să respecte legile statului”[44]. Alți opt săteni au fost arestați ulterior: Ștefan Bleorț, Dumitru Galan, Gheorghe Grosar, Pomușoaia, Marinică Toderaș, Gheorghe Hulubei și soția, și Dumitru Coban[45].

În 8 august 1949, la Pârhăuți au intervenit trupele de Securitate pentru că sătenii au refuzat să ducă cerealele la arie. Țăranii au protestat în fața primăriei și atunci oficialii locali au cerut sprijinul celor de la județ. Au fost adus în comună un pluton de Securitate cu două mitraliere. În această situație, țăranii au fost obligați să renunțe la acțiunea lor și să ducă cerealele la arie[46].

Felul asemănător de a proceda al autorităților comuniste în cazul revoltelor din partea de sud a Bucovinei, dovedește existența unui plan pregătit din vreme, care avea în vedere folosirea metodelor brutale împotriva țăranilor[47]. Planul respectiv, așa cum se devoalează din desfășurarea evenimentelor avea trei etape. În prima etapă propagandiștii s-au deplasat prin sate pentru a-i lămuri individual și, apoi, într-o adunare cu un număr mai însemnat de săteni, chemați fiind la „horă” sau sub un alt motiv (Frătăuții Noi), țăranii refuză și îi pun pe fugă pe trimișii partidului. În cea de a doua etapă, au fost aduse trupele de Miliție sau de Securitate

[43] http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_no (16.06.2019).
[44] Adrian Constantin Rotar, *op. cit.*, p. 134.
[45] *Ibidem*.
[46] *Ibidem*, p. 135.
[47] *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al PMR*, vol. II, 1949, C. Pârvulescu afirma: „Eu cred că nu trebuie să ne facem nicio iluzie: odată cu exproprierea ultimelor rămășițe, moșierii, precum și chiaburii satelor, împing deschis țărănimea să lupte cu arma în mână, după colț. De aceea, trebuie și noi să luăm măsuri din vreme pentru a asigura condițiunile necesare trecerii la colectivizare”.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

pentru intimidarea sătenilor. Din varii motive, acestea deschid focul asupra sătenilor, la întâmplare, pentru intimidare. Cei uciși sunt luați de militari și duși la Rădăuți (sau Suceava în cazul țăranului ucis la Bălăceana) și îngropați în cimitirul orașului, într-un loc secret, fără eliberarea unor acte de deces. În ultima etapă, au fost arestați membrii familiilor celor uciși și unii dintre așa-ziși instigatori. Aceștia au fost anchetați, torturați și condamnați. Cei considerați cei mai periculoși dintre bucovineni au fost deportați alături de țăranii din alte regiuni ale țării, în Dobrogea sau în alte locuri de executare a pedepsei[48]. Acțiunea de urmărire și arestare a celor implicați în revoltele țărănești a continuat până târziu în toamna lui 1949. Situația acesta de revoltă sau de rezistență la măsurile de colectivizare este dovedită de numărul mare de țărani înregistrați în unitățile sau în colonii de muncă forțată. Cei ce se opuneau colectivizării, nu își achitau obligații stabilite prin sistemul cotelor obligatorii sau erau acuzați de răspândirea de „zvonuri alarmiste”/„defăimătoare” erau internați fără sentință judecătorească, printr-o simplă decizie a M.A.I. În cazul acesta, reținem explicația cercetătoarei Nicoleta Ionescu-Gură că actele normative privitoare la aceste spețe nu au fost publicate pentru că încălcau prevederile Constituției din 1948[49].

Alcătuind un bilanț provizoriu al evenimentelor din anul 1949, din partea de sud a Bucovinei, constatăm că au fost omorâți patru oameni la Frătăuții Noi, patru la Calafindești și unul la Bălăceana. Au fost deportați oameni din Bălăceana, Stroiești, Mitocu Dragomirnei, Calafindești, Frătăuții Noi, Vășcăuți, Horodnic de Sus, Iaslovăț și Milișăuți. La nivelul actual de cunoaștere a documentelor de arhivă se știe că au fost 11 morți și peste 100 de deportați din județele Suceava și Rădăuți[50].

Poate că, urmând exemplul altor națiuni europene, care comemorează victimele războaielor sociale purtate în epocile modernă și contemporană, noi românii ar trebui să ridicăm un monument al rezistenței țăranilor din România față de colectivizare, care a avut zeci de mii de victime în lupta cu bolșevismul, pentru apărarea valorilor esențiale ale umanității: credința, libertatea și demnitatea.

[48] Emil Ianuș, Ion Prelipcean, *Anul 1949 în județul Suceava: arestări, asasinate, deportări*, Suceava, Editura Little Lamb, 2010, p. 341.
[49] Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 51–52.
[50] Emil Ianuș, Ion Prelipcean, *op. cit.*, p. 343.

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)

BDD-A32691 © 2019 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:43 UTC)